

ПРОВІДНЕ СВІТЛО У ЖИТТІ

Пінкерс С. Джерела християнської моралі: її метод, зміст та історія / С. Пінкерс ; пер. з фр. – К. : Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2013. – 606 с.

Автор книги — видатний теолог Серве (Теодор) Пінкерс (1925–2008) народився у м. Льежі (Бельгія). У 1945 р. С. Пінкерс вступає до Домініканського ордену. У 1951 році приймає сан священника у монастирі Ла Сарт (м. Юї). Протягом двох років навчається у домініканській школі (Studium generale) та здобуває ліценціат з теології (1952), захищає дисертацію «Надприродне в Анрі де Любака». Серед його вчителів — видатні неотомісти, як-от Режиналь Гарігу-Лагран (1877–1964) і Маріо Луїджі Чаппі (1909–1996), що з 1955 по 1989 рр. обіймав посаду папського теолога. У 1954 р. Пінкерс здобуває докторат, захищає дисертацію «Чеснота надії від Петра Ломбардського до святого Томи». Після закриття теологічних студій у Ла Сарт він живе у домініканському монастирі м. Льеж, де несе послух проповідника і душпастиря, а з 1966 по 1972 рр. працює настоятелем монастиря. Протягом 1972–1973 рр. як екстраординарний професор викладає на теологічному факультеті у Фрибурзі (Швейцарія), і саме з Фрибурзьким університетом пов'язана решта його життя.

Про книжку С. Пінкерса «Джерела християнської моралі» належало б сказати, що це «переворот». Не «виверт» — бо вона не заперечує християнської моральності, лише здійснює переворот у найочевидніших (як здавалося б) принципах і канонах мислення щодо католицького морального вчення. Спокійно і терпляче, звертаючись не лише до спеціалістів і духовенства, а й до широких верств віруючих мирян, автор пояснює, як це так сталося, що в пересічному уявленні моральність виявилася нещасливим чином зосереджена виключно на таких проблемах, як обов'язок, природне право і Декалог, — які викликають мимовільне прагнення захистити власну свободу від обмежень закону, — а не (наприклад) на прощальних словах Ісуса, де серед інших лунає і така обітниця: «Хто в Мене вірує — той так само діла робитиме, що їх роблю; а й більші робитиме, бо Я вже йду до Отця Мого» (Йн. 14: 12). Для велетенського числа католиків, а серед них і духовенства, моральність є насамперед повинністю, відбутком і сповненням закону, нав'язаного ззовні — Богом і Церквою. Про те, що в Церкві

таке розуміння моральності зовсім не обов'язково переважає і, понад те, що в скарбниці Церкви існує ще й інакша перспектива, обґрунтована багатосотрічною традицією, чимало християн навіть гадки не мають! Спосіб підходу до моральності виключно через заповіді, причому витлумачені найчастіше волюнтаристськи, хто як забавив, нерідко виявляється ближчим до системи поведінки фарисеїв, ніж до Євангелії. Такий підхід викликає цілком зрозумілий спротив у людей мислячих і самостійних, які прагнуть розвитку своєї свободи до добра і зрілості, натомість почувуються зв'язаними і здушеними в панівному кліматі моралізаторства. Але ж «Христос нас визволив на те, щоб ми були свободні» (Гал. 5: 1), і християнське повчання не повинне гасити цю внутрішню свободу.

Отець Серве Пінкерс пречудово показує процес переміни і звуження християнського морального вчення, який відбувся (починаючи з XIV ст.) під впливом номіналістичної філософії, що перекручує розуміння волі та природи свободи. Внаслідок цього неможливим стало використовувати основоположні для християнської моральної орієнтації вказівки, якими є Нагірна проповідь, учення св. Павла або ж синтези, створені св. Августином і св. Томою Аквінським. Казуїстична настанова, вміщена у підручники, за якими навчалися сповідники нових часів, справивши свій вплив на переважну більшість віруючих «кризі» сповідальниці, — на жаль, звела загату, що позбавила багатьох християн найбільш духовних і свободоносних мотивів Доброї Новини. Надмірне підкреслювання повинності, за одночасного браку єдності з Христом-Спасителем, зроджує лише зосередженість на гріху і спроби самовдосконалення у пелагіанському дусі, які призводять до розчарувань. Цю моральну боротьбу можна образно представити як людину, яка хоче відчинити двері і з усіх сил їх штовхає, тоді як варто поглянути інакше, зробити крок назад, побачити ручку, повернути її — і двері відчиняться самі. Однак аби зробити цей крок назад — а надто якщо моральне виховання йшло в іншому напрямку, — треба мати відвагу.

На цю відвагу здобулася Церква, започатковуючи ризиковане відновлення, яке полягає не у збільшенні обов'язків, а саме в їх обмеженні, задля того щоб заклик Святого Духа можна було сприйняти у внутрішній свободі. Другий Ватиканський Собор рекомендував обов'язкове відновлення морального богослов'я, аби воно краще провадило до святості. Однак від рекомендації до вироблення глибокого і євангельського

синтезу морального вчення, а потім до його сприйняття вірними, у чиїх головах стримлять старі мисленеві схеми, ще шлях далекий... Крім того, Собор запропонував, щоб богослов'ям займалися по-біблійному, в історичному розвитку та згідно з ученням Магістеріуму Церкви. Вимога історичного погляду, схоже, викликає найбільший подив стосовно морального вчення. Оскільки людська природа упродовж історії не змінюється, то видається, що й моральне вчення має бути завжди таке ж саме. Проте, виявляється, в історії богослов'я по-різному було роблено наголоси і встановлювано напрямки християнського морального вчення. І, бувало, різнилися підходи моралістів до Святого Письма. Чому ж то впродовж півтора тисячоліть християн виховувано на підставі Нового Завіту, і зокрема виходячи з Нагірної проповіді та вчення про освячувальну дію Святого Духа, а в Нові часи провідну роль перейняв Декалог — текст зі Старого Завіту?

Праця о. Пінкерса, домініканця-викладача зі швейцарського Фрибурга, — це одна із дуже серйозних спроб відновлення морального богослов'я, що робляться в наш час. Він черпає натхнення зі св. Томи Аквінського, у якому — на відміну від більшості томістів XX ст. — вбачає насамперед богослова, а не філософа. Це означає, що, як і у св. Томи, його увага як морального богослова скерована насамперед на Самого Бога, сприйнятого через діяння Його благодаті, яке збувається в людині вільній, люблячій та завдяки вірі відкритій на надприродну підтримку, а не виключно на людську природу й етичні наслідки, що з цієї природи випливають. Такий підхід, за якого факт обдарування людини Богом відповідно до міри тієї віри, яку людина насправді має, становить точку відліку, — радикально змінює моральну перспективу. Користування цією перспективою, однак, не перетворює моральні пошуки на якийсь кульбін до музейного середньовіччя або в часи Отців Церкви. Отець Пінкерс шукає в цьому підході відповідей на найсучасніші дилеми і вказує, що те, від чого людей мислячих не раз вивертає, насправді зовсім не є істинним обличчям Католицької Церкви: це лише карикатура, від якої Церква намагається звільнитися.

Прагнення свободи, якого так сильно зазнають сучасні люди, для Церкви не є ані зловорожою спокусою, ані загрозою, вигаданою лібералізмом. Свобода входить до числа дарів, передбачених Богом для людини, і тому Бог вписав це прагнення у нашу людську природу. Однак потрібно добре розуміти цю людську природу, як і природу свободи, аби розпізнати, де саме люди-

ні завдано рану, а також на яке зцілення ми можемо сподіватися завдяки моральному вихованню та благодаті. Не можна погодитися з пересічним визначенням, що людина, народжуючись, має розум і вільну волю. Розум формується з плином часу, але, на жаль, буває і збоченим. Поневолене мислення зазнає деформації, піддається під ярма ідеологій та облуд. Тому воно потребує світла, яке його очистить і відкриє на визвольну правду. Воля, у свою чергу, також може бути поневоленою. У людському досвіді воля зовсім не є вільною. «Не роблю добра, що його хочу, але чиню зло, якого не хочу. [...] Нещаслива я людина!» (Рим. 7: 19, 24). Воля потребує виховання й допомоги благодаті, щоб навчитися зріло й са-

мостійно, разом із відважним судом розуму, вибирати добро. Роблячи власний вибір, людина вчиться свободи, і поступово у ній зростає те, що о. Пінкерс називає *liberte de qualite*: свобода якості. А для цього потрібні — свідомо видобуті з себе і звільнені від внутрішніх гальмувань — природна інтуїція правди й добра, а також аналогічна, але суттєво відмінна від неї надприродна інтуїція, чие походження — з віри у Святого Духа. Коли людина визнає провідним світлом у житті ці два внутрішні джерела (що їх св. Тома назвав інстинктом: *instinctus rationis* та *instinctus Spiritus Sancti*), у ній народжується істинна свобода і надприродна любов. До цього прямує справжнє християнське моральне вчення — разом із оцією книжкою.

О. Войцех ГЕРТИХ